

УДК 780.614.131.03.071.4(477-25)»19»

Віктор ПАЛАМАРЧУК,

викладач кафедри народних музичних інструментів та вокалу
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) guitaristpv@gmail.com

КИЇВСЬКИЙ ГУРТOK ГІТАРИСТІВ Д. Г. ЛОБОДИ

У статті зібрані відомості про діяльність однієї з найбільш помітних постатей українського гітарного мистецтва початку 20 ст. – Данила Григоровича Лободи, а також створюваних ним у Києві об'єднань гітаристів. Надається загальна характеристика, розглянуто репертуарні, методичні, органологічні, соціальні аспекти цієї діяльності. Особлива увага зосереджена на створених і керованих Лободою ансамблях, що існували при цих гуртках і товариствах, наведено програми концертів, у яких приймали участь члени цих об'єднань.

Ключові слова: українська гітарна школа, історія гітари, Данило Лобода, гурток Лободи, гітарна освіта.

Лит. 6.

Viktor PALAMARCHUK,

Lecturer of Folk Musical Instruments and Vocal Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) guitaristpv@gmail.com

D. LOBODA'S GUITAR COMMUNITY IN KYIV

Various information about Danylo Hryhorovych Loboda, one of the most famous Ukrainian guitar figures of the beginning of the 20th century, has been examined in this article. Information about guitar communities, created by Loboda in Kyiv, is included as well. It analyses different aspects of it: repertoire, teaching methods, organology, and its social aspects. Special attention is paid to guitar ensembles with members of those communities, organized and directed by Loboda. Concert programs, in which the members of those communities participated, are included as well.

Key words: Ukrainian guitar school, guitar history, Danylo Loboda, Loboda's guitar community, guitar education.

Ref. 6.

Віктор ПАЛАМАРЧУК,

преподаватель кафедры народных музыкальных инструментов и вокала
Дрогобычского государственного педагогического университета
имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) guitaristpv@gmail.com

КИЕВСКИЙ КРУЖОК ГИТАРИСТОВ Д. Г. ЛОБОДЫ

В статье собраны сведения о деятельности одной из наиболее заметных фигур украинского гитарного искусства начала 20 ст. – Данила Григорьевича Лободы, а также объединений гитаристов, которые он создавал в Киеве. Предоставляется общая характеристика, рассмотрены репертуарные, методические, органологические, социальные аспекты этой деятельности. Особое внимание сосредоточено на существовавших при кружках и обществах ансамблях, организованных и управляемых Д. Г. Лободой, приведены программы концертов, в которых принимали участие члены этих объединений.

Ключевые слова: украинская гитарная школа, история гитары, Данило Лобода, кружок Лободы, гитарное образование.

Лит. 6.

Постановка проблеми. Одним з найбільш помітних представників українського гітарного мистецтва початку ХХ століття був Данило Григорович Лобода, який зі своїми учнями і послідовниками зробив вагомий внесок у розвиток української гітарної школи, і, отже, заслуговує на відповідне місце у літописі української гітарної культури. Крім того, зібрана та узагальнена інформація про методичні засади, репертуар, інструментарій, особливості концертної діяльності заснованого Д. Г. Лободою гуртка допоможе уявити картину «гітарних справ», якою вона була у Києві на початку 20 століття, особливості тогочасної української гітарної педагогіки до моменту відкриття класів гітари у навчальних закладах і включення цього інструмента до системи професійної музичної освіти.

Аналіз досліджень. Зважаючи на те, що на початку 20 ст. в Україні була відсутня система гітарної освіти і Д. Г. Лободу у цій сфері можна вважати попередником М. М. Геліса, прикрий той факт, що у розвідках українських дослідників ми не знаходимо матеріалів про нього. Навіть у статті «Київська школа гри на гітарі» немає й побіжної згадки про Д. Г. Лободу та його діяльність [6]. При спробі пошуку в мережі інтернет будь-якої інформації про діяльність Д. Г. Лободи популярна пошукова система Google не дає практично ніяких результатів, а за влучним висловом С. Джобса те, чого нема на першій сторінці результатів пошукової системи, «не існує»... Найбільше інформації на тему діяльності Д. Г. Лободи знаходимо на сторінках упорядкованого М. С. Яблоковим словника-довідника «Классическая гитара в России и СССР» [5].

Мета статті – зібрати відомості про діяльність Д. Г. Лободи та його учнів і послідовників на початку ХХ століття, виявити характерні риси цієї діяльності та ввести отримані дані до наукового обігу.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 1903 року у Києві діяльним ентузіастом Данилом Григоровичем Лободою (1859–1931) було засновано *Київський гурток гітаристів*. З цього періоду і до кінця свого життя Д. Г. Лобода був фактично єдиним вчителем гри на гітарі у Києві. Цей гурток був відомий не тільки в Україні, а й поза її межами, зокрема згадки про нього можна знайти у спогадах тогочасних російських гітаристів, на сторінках журналу «Гитарист» В. Русанова, що видавався у Москві. Відомий він був також під назвою «гурток Лободи».

Зі статті В. К. Каменецького¹ дізнаємося деякі цікаві деталі заснування гуртка. Після відкриття у Мюнхені Інтернаціонального Союзу гітаристів В. М. Окуліч, який дізнався про це з Заочних лекцій Афромеева, зайнявся приєднанням гуртка до цієї організації. Таким чином, Д. Г. Лобода став головою Київського відділення Інтернаціонального Союзу гітаристів. А 28.09.1903 року з нагоди Дня конгресу гітаристів відбулося урочисте засідання гуртка із музичною частиною та святковою вечерею. Присутні також отримали екземпляри книги С. С. Заяіцкокого «Інтернаціональний Союз гітаристів». Члени гуртка Лободи, які стали членами Союзу отримували журнал «Der Gitarrenfreund» з нотним додатком, який видавав Союз [1, 12]. У журналі «Гитарист», головним редактором якого був В. Русанов, учні Д. Г. Лободи Валентин Кузьмич Каменецький та Венедикт Миколайович Окуліч вказані у списку тих, що «беруть участь у журналі» [2, 16]. Відомо, що сам Д. Г. Лобода публікувався у журналі «Акорд» під псевдонімом «Вавила Б.» [5, 817].

¹ Стаття підписана В. К...ій.

Зі своїх учнів Д. Г. Лобода формував ансамблі, часто це були дуети великої гітари та кварт-гітари². Якщо для створення дуету комусь з учнів не знаходилося партнера з відповідним технічним рівнем, Данило Григорович сам виконував партію великої гітари. Ймовірно, саме ідея ансамблевої гри стала основним чинником створення гуртка, адже перед тим, самотужки оволодівши грою на гітарі за допомогою школи А. Сихри, Данило Григорович навчив гри на гітарі свого брата Григорія Григоровича Лободу та декількох товаришів. Це було зроблено заради можливості виконувати дуети В. І. Моркова.

У XIX ст. поширені були такі різновиди російської семиструнної гітари: велика гітара зі строем d^1 -h-g-d-H-G-D; концертна гітара зі строем як у великої гітари, але більша за розміром і мензурою; терц-гітара, яка настроювалася на малу терцію вище від великої; кварт-гітара, яка настроювалася на чисту кварту вище від великої.

У складі ансамблю Київського гуртка гітаристів застосовувалися такі інструменти: гітара-контрабас, що мала чотири струни, які настроювалися на октаву нижче басових струн російської семиструнної гітари (великої) D-H₁-G₁-D₁; велика гітара; кварт-гітара; гітара-пікколо, яка настроювалася на октаву вище кварт-гітари.

Наведена ілюстрація – з рецензії В. Русанова на опубліковану видавництвом Дука у Києві партитуру для ансамблю з 5 гітар аранжованого Д. Г. Лободою «Індійського³ марша» Адольфа Селеніка⁴ [3, 9]. Повний діапазон ансамблю – майже сім октав.

Кількість та комбінація інструментів залежали від композиції, що виконувалася: по одній гітарі кожного розміру або дві великих гітари, дві кварт-гітари, одна контрабас і одна гітара-пікколо; для дитячих ансамблів – одна велика, дві кварт-гітари і одна гітара-пікколо. У складі гуртка був свій майстер – Сергій Петрович Кучеров (народ. близько 1872 – помер влітку 1917), який не тільки виготовляв якісні гітари, а й сам грав на них у складі ансамблів гуртка. Зазвичай він грав на одинадцятиструнній кварт-гітарі власного виготовлення, але, за необхідності, був завжди готовий замінити когось з ансамбістів на будь-якому з різновидів інструменту [5, 904].

² Доволі значний репертуар для такого складу дуету створений зусиллями А. Сихри, В. Моркова, О. Соловйова та інших.

³ Вказано «Индийский марш. Муз. Селеника».

⁴ В. Русанов у своїй рецензії високо оцінив майстерність Д. Г. Лободи-аранжувальника і діяльність гуртка загалом.

Для свого ансамблю Д. Г. Лобода аранжував такі твори: Російський гімн; «Індійський марш» А. Селеніка; Попуррі з опери М. І. Глінки «Іван Сусанін»; Серенада «Колібри» авторства Дезорма⁵; «Вальс Копорського полка»⁶; Вальс «Над хвилями»; Марш «Веселі ковалі»⁷; «Український казачок» О. Даргомижського; Марш, інтермеццо і скерцо з музичної драми Ф. Мендельсона Бартольді «Сон у літню ніч»; Allegretto з Симфонії №7 Л. Бетховена; «Український танець» В. С. Саренка⁸.

Теорію музики, гармонію та композицію Д. Г. Лобода вивчав під керівництвом композитора А. І. Соколя, який викладав теоретичні дисципліни і для його учнів, а, ближче познайомившись з гітарою, зробив також декілька вданих аранжувань для ансамблю гуртка: Вальс з балету «Спящая красавица» П. Чайковського, Піцicato з балету «Сільвія» Деліба, Менует Моцарта та інші. Також Лобода користувався порадами і вказівками Ю. І. Дьякова, який деякий час жив у Києві. Зокрема, під керівництвом Ю. І. Дьякова учениця Лободи Т. Ф. Азбукіна підготувала Концерт №3 М. Джуліані, який виконала у супроводі струнно-смічкового квартету на концерті у Київському музичному училищі, отримавши овації.

Як приклад подаємо концертну програму музичного вечора, проведеного гуртком 29.02.1904 р. [2, 10]:

Відділення I

- 1) Індійський марш (муз. А. Селеніка⁹, аранж. Д. Лободи) – ансамбль гітар.
- 2) Вальс для гітар – виконують Т. Азбукіна, А. Бородуліна, П. Ільяшевіч, А. Ільяшевіч.
- 3) Хор тірольців з опери «Вільгельм Тель» (аранжування для 2-х гітар В. Моркова) – виконують В. Каменецький, В. Окуліч.
- 4) Романс без слів (муз. В. Саренко) – виконує Д. Лобода.
- 5) Ноктюрн з опери «Дон Паскале» (аранжування для 2-х гітар В. Моркова) – виконують П. Ульянов, А. Васильченко.
- 6) Серенада «Колібри» (муз. Дезорма, аранжування для 5-ти гітар Д. Лободи).

Відділення II

- 1) Марш «Ковалі» (аранжування Д. Лободи) – ансамбль гітар.
- 2) Тірольський вальс (муз. М. Джуліані, аранжування для 2-х гітар В. Моркова) – виконують П. Ульянов, А. Васильченко.
- 3) Етюд h-moll (муз. В. Саренко) – виконує Д. Лобода
- 4) «Їхав козак за Дунай» (аранжування А. Сихри) – виконують В. Каменецький, В. Окуліч.
- 5) «Reverie» (автор не вказаний) – виконують Н. Б. та Д. Лобода.
- 6) Мазурка з опери «Життя за царя» (муз. М. І. Глінки, аранжування для 4-х гітар Д. Лободи).

У вересні 1906 року гурток розширився відкриттям гітарних курсів, на яких гітару викладав Д. Г. Лобода. Як згадує Володимир Терентійович Мазур (22.06.1888–?),

⁵ Ініціали відсутні, ймовірно Луї Дезорм (1841–1898).

⁶ Ймовірно, Копорський вальс Е. В. Грінеберга, присвячений офіцерам 4-го Піхотного Копорського полка.

⁷ Вказано «Марш «Весёлые кузнецы». Муз. Петр. [5, 1002].

⁸ У схвальній рецензії на виконане Д. Г. Лободою аранжування Українського танцю В. Саренка для ансамблю з 5 гітар В. Русанов вказує, що ця партитура була опублікована у Києві видавництвом П. В. Дука, однак не призначена для продажу, а розсилається на розсуд керівника гуртка – Д. Г. Лободи [4, 239–240].

⁹ Вказано «Зелленика» [2, 10].

Д. Г. Лобода навчав його гри на гітарі спираючись на школу О. П. Соловйова¹⁰. Крім гітари учні вивчали теорію, гармонію та історію музики, які викладав А. Н. Соколь¹¹. У 1907 році курси припинили свою роботу.

Брати Данила Григоровича Лободи, старший – Іван Григорович (1857–1892) і молодший – Григорій Григорович (помер у 1935 р.) теж були гітаристами. Григорій Григорович не брав участі у ансамблі та концертах Київського гуртка гітаристів, а концертував¹² переважно дуєтом з Данилом Григоровичем або з В. Ф. Яворським. Іван Григорович грав на шести та семиструнній гітарах, концертував, був композитором¹³ та педагогом, а його син Василь Іванович був учнем Данила Григоровича, грав у його ансамблі у 1903–1904 р. р. на контрабас-гітарі, а у 1910–1911 р. р. допомагав йому з організацією концертів Київського товариства гітаристів [5, 1001–1002].

Київське товариство гітаристів було засноване влітку 1909 року і займалося організацією гітарних концертів у Києві та поблизу міста (у 1910 році – у Переяславі¹⁴). У цих концертах, зокрема, брав участь дует учнів Д. Г. Лободи – Т. Ф. Азбукіной та В. Т. Мазура, який згодом став сімейним дуєтом. У репертуарі дуєту були аранжування В. Моркова: «Камаринська» М. Глінки, 2 фантазії на російські пісні, фантазії з опер. З метою розширення власного музичного кругозору та у пошуках шляхів розширення репертуару, крім роботи над готовими аранжуваннями та оригінальними творами, дует опрацював багато творів з нот для фортепіано, зокрема увертюри та фрагменти з опер, сонати Л. Бетховена, Моцарта, Антракт до 4 дії опери «Кармен» Бізе тощо.

2 лютого 1914 року¹⁵ за ініціативою Д. Г. Лободи було засноване *Київське товариство любителів гри на гітарі*, яке організовувало не тільки концерти, а й займалося просвітницькою діяльністю: на музичних вечорах виголошували доповіді, що були присвячені гітарі та відомим виконавцям. До складу музичної комісії були обрані: Д. Лобода, П. Володкевич, А. Соколь, В. Мазур.

Програма організованого Київським товариством любителів гри на гітарі тематичного вечора гітарної музики, що відбувся 9 травня 1914 року:

Відділення I

1) І. О. Черкасцев, Реферат про гітаристів М. Висотського та А. Сихру – читає автор.

Відділення II

1) М. Висотський, «Пряха» російська пісня з варіаціями – виконує П. Володкевич.

2) М. Висотський, Полонез – виконує В. Мазур.

3) А. Сихра, «Среди долины ровныя» російська пісня з варіаціями – виконує Д. Лобода.

4) М. Висотський, «Возле речки» російська пісня з варіаціями – виконує С. Кучеров.

5) А. Сихра, «Кавалерийская рысь» галоп – виконує Т. Мазур [5, 1020].

Діяльність Київського товариства любителів гри на гітарі було припинено у зв'язку з початком війни з Німеччиною у 1914 р. Проте члени цього товариства приймали участь у концертах до 1924 р.

¹⁰ з грудня 1905 року.

¹¹ Чи А. І. Соколь [5, 1002].

¹² Він грав на великій гітарі.

¹³ Композиції І. Г. Лободи залишилися неопублікованими.

¹⁴ Вказано «Переяславлі» [5, 1002].

¹⁵ За іншими даними у жовтні 1913 [5, 1002].

Програма концерту Київського товариства любителів гри на гітарі 21 червня 1914 р. (вул. Миколаївська, 4):

Відділення I

1) Ветров¹⁶, Адажіо з сонати, Російська пісня з варіаціями – виконує П. Володкевич (гітара соло).

2) Міхал Огінський, Полонез; Д. Лобода, «Полька», «Київлянка» – виконує дует С. Кучеров та Д. Лобода.

3) Александров¹⁷, Ревері – виконує квартет С. Кучеров¹⁸, Т. Мазур, П. Володкевич, І. Черкасцев¹⁹.

4) Д. Лобода, «Колискова», Ревері – виконує автор.

5) Марі-Огюст Дюран, Вальс №1; Ж. Бізе, Антракт до 4 дії опери «Кармен» – виконує дует Т. Мазур та В. Мазур

6) П. Чайковський, Вальс з балету «Спящая красавица» – виконує ансамбль гітаристів під керівництвом Д. Лободи

Відділення II

Ф. фон Флотоу, Увертюра з опери «Марта» (аранжування А. Соколя) – виконують А. Соколь (фісгармонія), Вишневецький (фортепіано) та ансамбль гітаристів у складі: гітара пікколо – І. Спорніков; перші кварт-гітари – Т. Мазур, В. Мазур, С. Кучеров; другі кварт-гітари – Е. Жданова²⁰, Ф. Меджібор, Л. Флегер; великі гітари – П. Володкевич, А. Костенко, П. Суходубовський, Е. Азбукіна²¹; контрабас-гітара – І. Черкасцев.

Останній концерт Київського товариства любителів гри на гітарі відбувся 11 липня 1914 року. На цьому концерті А. Соколь виступив з доповіддю про гітариста-композитора М. Джуліані та виконав на фісгармонії супровід Концерту №3 М. Джуліані. Гітарну партію виконала Т. Мазур на терц-гітарі роботи Архузена²². Дуже важливим був соціально-просвітницький аспект діяльності товариства, адже значна частина суспільства ставилася до гітари вельми зверхньо, цей інструмент вважався «несерйозним» і не придатним для справжнього мистецтва. Натомість концерти товариства дуже тепло приймалися публікою і сприяли підняттю суспільної думки про гітару.

Слід зауважити, що Д. Лобода також займався благочинністю. Так, наприклад, він після концерту 29.02.1904 р. організував збір коштів для поранених у російсько-японській війні, а з учнями, які не мали коштів для оплати навчання, він займався безоплатно. Впродовж тридцяти років цей самовідданий ентузіаст був найбільш ерудованим пропагандистом гітари у Києві.

Висновки. Діяльність Д. Г. Лободи була доволі різноманітною і плідною: він був талановитим концертантом, педагогом, композитором та аранжувальником, невтомним організатором. Д. Лобода та його гурток були відомі далеко за межами Києва, він підтримував зв'язок з гітаристами інших міст і навіть країн, однак відомостей про те, що гурток провадив концертну роботу далі, ніж Київ та його передмістя, знайти не вдалося. Він та його учні грали переважно на гітарах з терцовим строем, а основою їх

¹⁶ Ініціали на вказані, ймовірно Олександр Олексійович Ветров (1812–1877).

¹⁷ Ініціали на вказані, ймовірно Микола Іванович Александров (?–1895).

¹⁸ Було вказано, ймовірно помилково, В. Кучеров [5, 1021].

¹⁹ Було вказано, ймовірно помилково, П. Черкасцев [5, 1021].

²⁰ Вказано російською Е. Жданова, повністю ім'я не відоме.

²¹ Вказано російською Е. Азбукина, повністю ім'я не відоме.

²² Відомі майстри Іван Федорович Архузен (близько 1795–1870) та двоє його синів Роберт Іванович (4.10.1844–21.02.1920) та Федір Іванович (роки життя невідомі), які займалися виготовленням гітар. Тут не вказано, який саме з майстрів мається на увазі [5, 1021].

репертуару були оригінальні твори та аранжування класиків російської семиструнної гітари XIX століття. При навчанні учнів Д. Г. Лобода спирався на методи А. Сихри, О. Соловйова, а при нагоді користався порадами авторитетних колег. У педагогічному процесі Д. Г. Лобода ставив собі за мету досягнути різнобічного музичного розвитку своїх учнів; важлива роль у цьому процесі була відведена ансамблевому музикуванню. Активна концертна та просвітницька діяльність, яку провадили Д. Лобода та його учні, сприяла популяризації гітари та підняттю її статусу в українському суспільстві на початку XX століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «Гитарист»: музыкально-литературный журнал с иллюстрациями и нотными приложениями. – Вып. 1. – М., 1904.
2. «Гитарист»: музыкально-литературный журнал с иллюстрациями и нотными приложениями. – Вып. 3. – М., 1904.
3. «Гитарист»: музыкально-литературный журнал с иллюстрациями и нотными приложениями. – Вып. 12. – М., 1904.
4. «Гитарист»: музыкально-литературный журнал с иллюстрациями и нотными приложениями. – Вып. 10–11. – М., 1905.
5. Классическая гитара в России и СССР. Биографический музыкально-литературный словарь-справочник русских и советских деятелей гитары / [сост. М. С. Яблоков]. – Екатеринбург : «Русская энциклопедия», 1992. – 2108 с.
6. Михайленко М. П. Київська школа гри на гітарі / М. П. Михайленко // Часопис НМАУ ім. П. Чайковського. – Вип. 1. – К., 2010. – С. 47–50.

REFERENCES

1. «Gitarist»: muzykalno-literaturnyy zhurnal s illyustratsiyami i notnymi prilozheniyami. – Vyp. 1. – М., 1904.
2. «Gitarist»: muzykalno-literaturnyy zhurnal s illyustratsiyami i notnymi prilozheniyami. – Vyp. 3. – М., 1904.
3. «Gitarist»: muzykalno-literaturnyy zhurnal s illyustratsiyami i notnymi prilozheniyami. – Vyp. 12. – М., 1904.
4. «Gitarist»: muzykalno-literaturnyy zhurnal s illyustratsiyami i notnymi prilozheniyami. – Vyp. 10–11. – М., 1905.
5. Klassicheskaya gitara v Rossii i SSSR. Biograficheskij muzykalno-literaturnyy slovar-spravochnik russkikh i sovetskikh deyatel'ey gitary / [sost. M. S. Yablokov]. – Yekaterinburg : «Russkaya entsiklopediya», 1992. – 2108 s.
6. Mykhailenko M. P. Kyivska shkola hry na hitari / M. P. Mykhailenko // Chasopys NMAU im. P. Chaikovskoho. – Vyp. 1. – К., 2010. – S. 47–50.

Статтю подано до редакції 30.09.2017 р.